

Īrijas ceļš uz ilgtspējīgām pārtikas sistēmām

Avots: Interreg

Drosmīgs stratēģisks solis pozitīvai rūpniecības transformācijai.

Laikā, kad pasaulē pieaug globālas problēmas — militārie konflikti, klimata krīze, bioloģiskās daudzveidības zudums, sabiedrības veselības jautājumi un ekonomiskā nevienlīdzība —, valdības saskaras ar arvien lielāku spiedienu pārskatīt politikas stratēģijas, pārejot no iepriekš akceptētās tradicionālās pieejas. Jau 2024.gada sākumā dokumentos par t.s.”trīskāršo pāreju” un uzņēmumu atbildību bija skaidri uzsvērtā nepieciešamība rīkoties, lai pārvarētu izaicinājumus, kas saistīti ar veiksmīgu Eiropas rūpniecības transformāciju.

Vairāki pašlaik īstenojamie *Interreg Europe* projekti risina šos izaicinājumus. Viens no tiem ir **ORIGINN*, kas vērstas uz ekonomisko un sociālo pārveidi lauku apvidos, izmantojot rūpnieciskās inovācijas, īpašu uzmanību pievēršot lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozarēm. Šajā projektā septiņi partneri koncentrējas uz ekonomisko un sociālo pārveidi Īrijas lauku apvidos un jau ir apkopojuši vairākus labas prakses piemērus, kas rāda turpmāko virzību. Viens no tiem ir *“Food Vision 2030: Ireland's integrated systems approach for a sustainable agri-food sector”* (Pārtikas vīzija 2030: Īrijas integrētā sistēmu pieeja ilgtspējīgai lauksaimniecības un pārtikas nozarei). Īrijas *“Food Vision 2030”* ir jaunākā no desmit gadu stratēģijām, ko izstrādājušas ieinteresētās puses. Tā piedāvā pārliecinošu plānu šai pārejai ne tikai lauksaimniecības un pārtikas sistēmām, bet arī politikas veidošanai plašākā nozīmē.

Jauna vīzija, kas balstīta uz sistēmisku domāšanu

Īrijas Lauksaimniecības, pārtikas un jūras lietu ministrijas izstrādātā stratēģija iezīmē paradigmas maiņu uz integrētu “pārtikas sistēmu pieeju”. Tās mērķis ir izveidot ilgtspējīgu lauksaimniecības un pārtikas nozari, kas ir ekonomiski dzīvotspējīga, videi draudzīga un sociāli iekļaujoša.

Tomēr *“Food Vision 2030”* ir īpaši ievērojama ne tikai ar savu visaptverošo redzējumu, bet arī ar inovatīviem pārvaldības un uzraudzības mehānismiem, kas izstrādāti bez valsts finansējuma. *“Food Vision 2030”* pamatā ir apņemšanās pāriet uz ilgtspējīgas attīstības modeli Īrijas lauksaimniecības un pārtikas nozarē. Tās pamatideja ir, ka pārtikas politika jāuzskata par sistēmu, kas savieno lauksaimniecību, klimatu, vidi, uzturu, dzīvnieku labturību un ekonomisko konkurētspēju.

Stratēģija ir strukturēta ap četriem savstarpēji saistītiem uzdevumiem jeb misijām:

1.Klimata ziņā gudra, vides ilgtspējīga lauksaimniecības un pārtikas nozare.

Šī misijas galvenais mērķis ir līdz 2050. gadam panākt klimata neitrālu pārtikas sistēmu un apņemties uz pusi samazināt pārtikas atkritumus, uzlabot oglekļa piesaisti un samazināt emisijas, saskaņojot to ar Īrijas klimata mērķiem un bioloģiskās daudzveidības mērķiem.

2.Dzīvotspējīgi un noturīgi primārie ražotāji.

Lauksaimnieki un zvejnieki ir galvenie pārmaiņu dalībnieki. Šī misija ir vērsta uz primāro ražotāju konkurētspējas un ražīguma uzlabošanu, vērtības radīšanas palielināšanu un tās taisnīgu sadali, un ietver atbalstu paaudžu atjaunošanai, garīgās veselības iniciatīvām, dzimumu līdztiesībai, veselībai un drošībai.

3.Droša, uzturvielām bagāta un uzticama pārtika.

Koncentrējoties uz tirdzniecību, patērētāju uzticēšanos un tirgus vērtību, šī misija ir vērsta uz uzturvērtības uzlabošanu, pārtikas nekaitīguma sistēmu stiprināšanu un izsekojamības uzlabošanu visā ķēdē.

4. Inovatīva, konkurētspējīga un noturīga nozare.

Tehnoloģiju ieviešana, digitālā transformācija un talantu attīstība ir galvenās šīs misijas tēmas, kuru mērķis ir veicināt ilgtermiņa konkurētspēju un eksporta pieaug

Tā vietā, lai noteiktu konkrētus risinājumus atsevišķām nozarēm, *“Food Vision 2030”* pozicionējas kā politikas kompass, kas virza lēmumu pieņemšanu gan valsts, gan reģionālā līmenī. Tās starpnozaru struktūra nojauc šķēršļus starp ministrijām un valsts aģentūrām.

Līdzdalības pārvaldības modelis

“Food Vision 2030” no daudzām citām stratēģiskajām pamatnostādņēm atšķir pārvaldības un īstenošanas modelis. Lai gan tā ir valsts stratēģija, tai nav atvēlēts īpašs finansējums. Tās leģitimitāte un dinamika balstās uz citu avotu - daudzpusēju sadarbību.

No paša sākuma stratēģija tika vadīta no ieinteresēto personu puses. Stratēģijas izstrādē galveno lomu spēlēja starpnozaru komiteja, kurā publiskās apspriešanas un atklātu politisko debašu ceļā tika iesaistītas lauksaimnieku organizācijas, vides NVO, pārstrādātāji, akadēmiskās aprindas un pilsoniskā sabiedrība. Šī vienprātībā balstītā pieeja nodrošināja, ka pamatdokumentā tika atspoguļotas dažādas vērtības un kompromisi, kas ir ļoti svarīgi nozarē.

Projekta īstenošanas struktūra ir tikpat iekļaujoša. Tā sastāv no vairākām tematiskām darba grupām, kas katra koncentrējas uz konkrētām uzdevumu jomām vai šķērsvirzienā saistītām tēmām. Šo grupu uzdevums ir ierosināt, pārskatīt un pielāgot pasākumus atbilstoši stratēģijas attīstībai. Tās atskaitās tieši lauksaimniecības, pārtikas un jūras lietu ministram, kurš vada Augsta līmeņa īstenošanas komiteju, piešķirot procesam politisku nozīmi.

Pārredzamība un atbildība tiek nodrošināta ar publiski pieejamu informācijas paneli, kurā tiek uzskaitīti galvenie sasniegumi atbilstoši galvenajiem rādītājiem. Informācijas panelis *“Food Vision 2030”* sniedz pastāvīgi atjauninātu informāciju par īstenošanas rādītājiem, nodrošinot sabiedrībai retu iespēju iepazīties ar stratēģijas īstenošanu. Turklāt progresa ziņojumos iekļauti nozaru gadījumu izpētes, kas parāda, kā iniciatīvas — no AgNav, uz lauksaimniekiem orientēta ilgtspējības atbalsta sistēma, līdz Valsts genotipa programmai — veicina kopējās vīzijas īstenošanu. Šie stāsti kalpo ne tikai kā pierādījums, bet arī kā iedvesma citiem lauksaimniecības un pārtikas nozarē un ārpus tās.

Mācības ārpus pārtikas nozares

“Food Vision 2030” izceļas ne tikai ar to, ko tā ierosina, bet arī ar to, kā tā darbojas. Tā parāda, ka pat ja nav jaunu finansējuma avotu, ir iespējama nozīmīga sistēmas līmeņa pārveide, ja pārvaldības modelis ir iekļaujošs, pārredzams un balstīts uz kopīgu atbildību.

Politikas veidotājiem, kas risina 21. gadsimta rūpniecības pārveides jautājumus -enerģētikas, mobilitātes vai veselības jomā, šī stratēģija sniedz pārņemamus mācību piemērus. Galvenās no tām: ieviest līdzdalības principu, izveidot mehānismus nepārtrauktai uzraudzībai un mācībām, kā arī atklāti informēt par sasniegto. Tā kā reģionālie un valsts lēmumu pieņēmēji visā Eiropā un ārpus tās meklē veidus, kā integrēt klimata, ekonomikas un sociālos mērķus, *“Food Vision 2030”* sniedz reālu piemēru, kā to izdarīt. Tā ir vairāk nekā lauksaimniecības un pārtikas stratēģija. Tā ir sistēmu pamatnostādnes ilgtspējīgai pārvaldībai.

Par projektu *ORIGINN

Pēdējās desmitgadēs lielākā daļa Eiropas Savienības lauku apvidu ir attīstījušies lēnāk nekā pilsētu apvidi; tas ir kavējis šo teritoriju relatīvās sociālās un ekonomiskās iespējas, izraisot tādas sekas kā iedzīvotāju skaita samazināšanās. Rūpniecība lauku apvidos parasti ir tradicionālāka nekā pilsētās, ar zemākiem industrializācijas 4.0 un inovācijas sasniegumu rādītājiem, kas arī ierobežo to potenciālu radīt darbavietas un ekonomiskās iespējas. Lauksaimniecības un pārtikas nozare, kas ir galvenā lauku apvidos, ir visnozīmīgākā, risinot šo problēmu, jo tā bieži vien ir pārsvarā šajās teritorijās, un, salīdzinot ar lielpilsētu uzņēmumiem, lauku apvidos esošie uzņēmumi mēdz būt atpalikušāki, ņemot vērā

rūpniecības pārejas elementus. To apzinoties, lielākajā daļā ES valstu un reģionu stratēģijas un politikas virzieni tagad pievēršas šai jomai, tostarp lauku apvidu attīstībai, izmantojot rūpniecības pāreju un inovācijas, bieži vien liekot uzsvāru uz lauksaimniecības un pārtikas nozari, ņemot vērā tās nozīmīgumu.

ORIGINN galvenais mērķis ir paplašināt un uzlabot politikas instrumentus iesaistītajās teritorijās (Igaunijā, Spānijā, Īrijā, Itālijā, Rumānijā, Zviedrijā, Slovākijā – Latvija, tomēr, šajā projektā nav iesaistījusies), lai veicinātu uz inovācijām balstītu rūpniecības pāreju lauku apvidos, īpašu uzmanību pievēršot lauksaimniecības un pārtikas nozarei. Šajā tēmā *ORIGINN* īpašu uzmanību pievērš digitalizācijai, rūpniecības ilgtspējai, sociālajai inovācijai un "ieteikuma" inovācijas pasākumiem, katram no tiem veltot īpašus semestrus un aktivitātes.

Lai sasniegtu projekta mērķi, projekta partneri - visas vadošās iestādes - trīs gadus apmainīsies ar pieredzi un vēl vienu gadu uzraudzīs rezultātus. Starp aktivitātēm ir 8 partneru sanāksmes (tostarp mācību vizītes), 56 ieinteresēto pušu sanāksmes, labās prakses analīze, salīdzinošā novērtēšana utt. To rezultātā tiks apzināti 47 labas prakses piemēri un uzlaboti 7 politikas instrumenti (pa vienam no partneriem), uzlabojot to sasniedzamību un/vai efektivitāti un palielinot to ietekmi.